

ความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา โครงการบ่อขยะ
ของคำ ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

**Environmental justice in action: A case study of the Tong Kham
Landfill Project, Hua Raw subdistrict, Muang district,
Phitsanulok province**

ชนิสรา ทิมทอง¹ & วัชรพล ศุภจักรวัฒนา²

Chanissara Thimthong & Watcharapol Supajakwattana

Corresponding author: chanisara211218@gmail.com

Received: 24/10/67 Revised: 14/11/67 Accepted: 15/11/67

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมกรณีการบริหารจัดการขยะบ่อขยะของคำ เทศบาลตำบลหัวรอ จังหวัดพิษณุโลก โดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการบริหารจัดการขยะจำนวน 10 ตัวอย่าง ผ่านการตีความเชิงพรรณนา

---

¹ นิสิตภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

² ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

¹ Student, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Science, Naresuan University

² Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Science, Naresuan University

ผลการศึกษาพบว่า โครงการฯ ไม่ได้ดำเนินงานบนฐานความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม ทั้งสามมิติ คือ หนึ่งการกระจายความยุติธรรมที่ทางรัฐไม่สนใจผลกระทบเชิงลบที่จะเกิดขึ้น สองความยุติธรรมเชิงกระบวนการ การเปิดช่องทางการมีส่วนร่วมไม่ได้สร้างการมีส่วนร่วมที่แท้จริง สามการตระหนักรู้ความยุติธรรม รัฐไม่คำนึงถึงสิทธิของการมีอยู่ของชุมชนที่ตั้งอยู่เดิมแทบทุกมิติ

เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น รัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ อย่างเป็นระบบอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม อันจะนำไปสู่การดำเนินการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบอย่างจริงจัง อีกทั้งผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องจะต้องสร้างบทบัญญัติคุ้มครองการลงโทษผู้ได้รับผลกระทบให้ชัดเจน

คำสำคัญ: ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม; นโยบายสิ่งแวดล้อม; บ่อขยะพิษณุโลก

Abstract

This research investigates environmental justice at the Thongkham Landfill in Hua Ro Subdistrict Municipality through a qualitative research approach, employing in-depth interviews with 10 stakeholders engaged in waste management and analyzing the data descriptively. The findings reveal considerable gaps in the application of environmental justice principles across three primary dimensions: 1) Distributional Justice – Governmental interventions have insufficiently mitigated the adverse impacts on local

communities, leading to an imbalanced distribution of environmental burdens. 2) Procedural Justice – Limited avenues for public participation restrict genuine engagement, marginalizing local stakeholders from critical decision-making processes. 3) Recognition Justice – The rights and voices of original communities remain largely disregarded, with minimal respect for their legitimate claims and cultural heritage.

To address these deficiencies, government authorities should embrace an inclusive and transparent approach to decision-making, ensuring active stakeholder participation throughout planning and implementation phases. Transparency should be emphasized by providing clear project disclosures, conducting thorough risk assessments, and establishing compensation programs specifically targeted at affected communities. Furthermore, regulatory frameworks must be enhanced to protect vulnerable populations, with stringent penalties for non-compliance to ensure accountability and uphold environmental justice principles effectively.

Key words: environmental justice; environmental policy; Phitsanulok Landfil

บทนำ

ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยในการจัดหาพื้นที่ทิ้งขยะ และกำจัดขยะนับได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ยากจะแก้ไขได้อย่างยุติธรรมกับทุกฝ่าย ดังที่ปรากฏประเด็นปัญหาประเทศไทยในรอบทศวรรษที่ผ่านมา (Thai PBS, 2567) โดยเฉพาะเมืองใหญ่ๆ ตามภูมิภาคหลักของประเทศหลายแห่งได้กลายเป็นพื้นที่สะสมขยะอย่างจำนวนมหาศาล และผลดังกล่าวถูกผลักดันให้เป็นภาระของประชาชนนอกเขตชุมชนใกล้เคียงเมืองในท้ายที่สุด (กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย, 2565) ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนในกรณีของกรุงเทพมหานคร แม้จะเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพ และมีความสามารถในการบริหารจัดการมากที่สุด ทั้งในเชิงทรัพยากร การตัดสินใจ แต่กลับพบว่าในปี พ.ศ. 2563 กรุงเทพฯ ยังคงมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากอย่างทวีคูณในทุกๆ ปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2563) อันนำไปสู่การต้องหาพื้นที่ในการบริหารจัดการขยะแบบฝังกลบตลอดเวลา ล่าสุดบ่อขยะของกรุงเทพฯ ได้ขยายไปยัง อำเภอกำแพงแสน นครปฐม และอำเภอนมสรวง จะเชิงเทรา (Rocket Media Lab, 2022) และดูเหมือนว่ายังไม่มีการยุติลง แน่หนอนว่าผลที่ตามมาอย่างชัดเจนของกรณีเหล่านี้ คือ การนำขยะไปฝังกลบในเขตพื้นที่เหล่านั้นได้ สอบถามความเห็น และแจ้งผลกระทบต่อชาวบ้านในเขตฯ แล้วหรือไม่ อย่างไร ในฐานะที่พวกเขาล้วนแล้วแต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบในเรื่องของด้านสภาพแวดล้อม กลิ่นเหม็น สภาวะการขาดสุขลักษณะ ในความจริงพวกเขาไม่มีสิทธิแม้แต่การเลือกในการเป็นพื้นที่รองรับขยะ และกำจัดขยะจากขยะในพื้นที่ที่พวกเขาไม่ได้ก่อ (มติชนออนไลน์, 2550)

เช่นเดียวกับจังหวัดพิษณุโลกโดยเฉพาะพื้นที่เขตเทศบาลนคร ที่ปัจจุบันกำลังเผชิญปัญหาขยะ และการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน จะเห็นได้จาก ตัวเลขปริมาณขยะมูลฝอยในปี พ.ศ. 2556 – 2561 ของเทศบาลนครพิษณุโลกที่มีเฉลี่ยถึงวันละ 892.32 ตันต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2566ก) แต่กลับมีสถานที่กำจัดขยะถูกต้องตามหลักสุขาภิบาลเพียง 2 แห่ง ได้แก่ โรงกำจัดขยะแบบเผาในเตาที่มีระบบบำบัดที่ อำเภอนครไทย และ สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยแบบฝังกลบ อำเภอบางระกำ (กรมควบคุมมลพิษ, 2566ข) ซึ่งมีศักยภาพในการกำจัดขยะอย่างถูกต้องเพียงจำนวน 160.52 ตันต่อวัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2556)

การปิดตัวลงของบ่อขยะบางระกำอย่างถาวรใน ปี พ.ศ. 2556 (Thai PBS, 2556) ได้กลายเป็นเหมือนตัวเร่งปฏิกิริยาที่สำคัญที่ทำให้เมืองพิษณุโลกยังคงเป็นเมืองที่ยังอยู่ใจกลางปัญหาการบริหารจัดการขยะจนถึงปัจจุบัน แม้อูเหมือนว่าในปี พ.ศ. 2561 เทศบาลนครพิษณุโลกได้พยายามนำมาตรการทางการจัดการมาใช้ ได้แก่ การนำแนวทาง 3 Rs ได้แก่ Reduce Reuse Recycle มาปฏิบัติทุกชุมชน (สมชาย เพชรอำไพ และ สุทธิรัตน์ สิทธิศักดิ์, 2563) และการหาพื้นที่ในการกำจัดขยะมูลฝอยเพิ่ม โดยดำเนินการร่วมทำสัมปทานร่วมกับบริษัทเอกชน 2 แห่ง ได้แก่ บริษัทไทม์ดี จำกัด และ หจก.ดีดีรุ่งเรืองพัฒนา (กรมควบคุมมลพิษ, 2566ข) แต่ดูเหมือนว่าเป็นการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นเท่านั้น (ส่งผลดีต่อการพยายามหาพื้นที่ทิ้งขยะ และกำจัดขยะในแง่ของปริมาณขยะตกค้างลดลง) ผลที่ตามมากลับนำไปสู่การเรียกร้องต่อความไม่ยุติธรรม และการขาดมาตรฐานในการดำเนินการโดยเฉพาะโครงการที่ท้องถิ่นดำเนินการร่วมกับบริษัทไทม์ดี จำกัด ในนามโครงการบ่อขยะทองคำ

การพยายามจัดตั้งบ่อขยะแบบฝังกลบ บ่อทองคำ ในพื้นที่หมู่ 11 ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนำไปสู่ข้อสงสัยในกระบวนการดำเนินการจัดตั้งบ่อขยะ และความไม่พอใจของชาวบ้านตำบลหัวรอในการเป็นพื้นที่รองรับขยะแบบไม่รู้ตัว ทั้งในแง่ของกระบวนการ ที่โครงการเปิดโอกาสให้ชุมชนและชาวบ้านมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างจำกัด การพยายามบิดเบือนข้อมูลในการทำประชาพิจารณ์ ในเรื่องของการปรับปรุงแบบของวิธีการกำจัดขยะมีการเปลี่ยนแปลงบริษัทผู้รับผิดชอบ ในระหว่างโครงการ และมีการเพิ่มปริมาณขยะที่จะนำเข้ามาทิ้งในพื้นที่จากเดิมที่ตกลงไว้ว่าบ่อขยะจะรองรับขยะที่มาจากเพียง 2 ชุมชน ได้แก่ ตำบลหัวรอและตำบลปากโทก แต่ภายหลังกลับพบว่ามีภาชนะมูลฝอยจากเทศบาลนครพิษณุโลกมาเทรวมด้วย รวมไปถึงความไม่ชอบมาพากลเกี่ยวกับในกระบวนการการออกใบอนุญาตประกอบกิจการในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูล ที่ใช้ระยะเวลาเพียง 2 วัน ในการพิจารณาคุณสมบัติของบริษัทเอกชน (มติชนออนไลน์, 2562ข) จนท้ายที่สุดนำไปสู่การต่อต้าน คัดค้าน รวมถึงการฟ้องร้องต่อศาลปกครองจังหวัดพิษณุโลกในประเด็นเกี่ยวกับการอนุญาตให้บ่อขยะเข้ามาตั้งอยู่ในเขตชุมชนใกล้เคียงกับหมู่บ้านจัดสรรวัดบ่อทองคำซึ่งห่างเพียง 70 เมตร (มติชนออนไลน์, 2562ก)

ชัดเจนว่าการเคลื่อนไหวของชาวบ้านตำบลหัวรอถึงข้อเรียกร้องในการสร้างบ่อขยะแบบฝังกลบในพื้นที่ของชุมชนหมู่ที่ 11 เทศบาลตำบลหัวรอ เป็นภาพสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกไม่ยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม และขัดแย้งจากข้อเท็จจริงในการนำเสนออย่างเป็นทางการในพื้นที่อย่างหลากหลายปรากฏการณ์ของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่ปรากฏว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ (ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการในการสร้างบ่อขยะ) ไม่ทราบแม้กระทั่งช่องทางการเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ความเหมาะสมของพื้นที่ของชุมชนเองในการสร้างและถูก

ออกแบบให้เป็นบ่อขยะ แหล่งที่มาของขยะ ปริมาณขยะที่จะเข้ามาทิ้ง ผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาวที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงวิธีการแก้ไขเยียวยาผลกระทบจากขยะที่ถูกทิ้ง ฯลฯ

เพื่อเป็นการเปิดเผยให้เห็นแนวทางการบริหารจัดการขยะว่าสอดคล้องกับความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมต่อ กรณี บ่อขยะทองคำ เทศบาลตำบลห้วยจร จังหวัดพิษณุโลก งานวิจัยนี้ได้พัฒนารอบการประเมินจากแนวคิดเรื่องความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมร่วมสมัย (Bullard, 2001; Harrison and London, 2024; Mears et al, 2019; Pellow, 2000) ที่มีเป้าหมายสำคัญในการเพื่อเปิดเผยให้เห็นรูปแบบความไม่เท่าเทียมกันที่เป็นปรากฏการณ์ร่วมอันเป็นผลจากการพัฒนาที่ไร้ทิศทางของรัฐและผู้ใช้อำนาจ (Agyeman, Bullard, and Evans 2002, 2016) บนหลักการของความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม ที่มองว่า การอำนวยความสะดวก คือ รัฐต้องทำหน้าที่ในการกำหนด วิธีการปฏิบัติการทางสิ่งแวดล้อมที่มีความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงสิทธิทางสิ่งแวดล้อมอย่างยุติธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติ ในมิติ เรื่อง เชื้อชาติ สีผิว ถิ่นกำเนิด หรือรายได้ (Bullard, 2001; Schlosberg, 2007) ต่อการบังคับใช้กฎหมาย กฎระเบียบ และการกำหนด ก่อร่างนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อชุมชน (Schlosberg, 2012; Smith-Carvos, 2008) อันมีองค์ประกอบหลักจากการสังเคราะห์ใน 3 มิติที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความยุติธรรมในการกระจาย (Distributional Justice) ซึ่งมีจุดเน้นในเรื่อง การกระจายผลประโยชน์ ภาระด้านสิ่งแวดล้อม ท่ามกลางชุมชนที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน, การให้ความสนใจกับเรื่องของความล่อแหลม ความเสี่ยง ของกลุ่มคนชายขอบเปราะบางในพื้นที่ (Bullard, 2001; Harrison and London, 2024; Pellow, 2000) (2) ความยุติธรรมตามกระบวนการยุติธรรม (Procedural Justice) ที่พิจารณา

จากการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงในการเข้าถึง การตัดสินใจและ กระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายของการเป็นตัวแทนของชุมชนใน การประชาพิจารณ์ การเข้าถึงการประชาสัมพันธ์ การติดตามการดำเนินโครงการ (Bullard, 1994; Mears et al, 2019; Pellow, 2000) ท้ายสุดคือ (3) มิติการตระหนักรู้ความยุติธรรม ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบของ การตระหนัก และเคารพความ หลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจของผู้มี อำนาจ (ความสนใจกับบริบทวัฒนธรรมของชุมชนของรัฐ การเข้ามามีส่วนร่วมของ ตัวแทนกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ในการประชุม) (Agyeman et al, 2002; Holifield, 2012; Menton et al, 2020; Pellow, 2000) เป็นต้น

ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวทางองค์ประกอบข้างต้น ในการวิเคราะห์ เปิดเผยให้เห็นความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและประเมินความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมกรณีการบริหาร จัดการขยะบ่อขยะทองคำ เทศบาลตำบลห้วยจรเข้มาก จังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีขอบเขตงานวิจัยมุ่งพยายาม ระบุแนวทางการบริหารจัดการของบ่อขยะทองคำและประเมินความยุติธรรมทาง สิ่งแวดล้อม หมู่ที่ 11 ตำบลห้วยจรเข้มาก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในมิติของการ กระจายความยุติธรรม มิติเชิงกระบวนการยุติธรรม และมิติเรื่องการตระหนักรู้ความ ยุติธรรม

โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการสัมภาษณ์เป็นแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารจัดการขยะจำนวนทั้งหมด 10 คน แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ หนึ่งข้าราชการท้องถิ่นผู้มีส่วนสำคัญในการกำหนด และดำเนินนโยบายการจัดการขยะจำนวน 2 คน ประกอบด้วย นายกเทศมนตรีตำบลหัวรอ และผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมเทศบาลตำบลหัวรอ กลุ่มที่สอง ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการโครงการฯ หมู่ที่ 11 ตำบลหัวรอ จำนวน 8 คน

ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาหรือแบบบรรยาย (Descriptive Analysis) จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและนำมาปรับใช้ร่วมกับกรอบแนวคิดที่ใช้ในมิติความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติของการกระจายความยุติธรรม มิติเชิงกระบวนการยุติธรรม และมิติเรื่องการตระหนักรู้ความยุติธรรม

กรอบแนวคิด

งานวิจัยนี้ทำการศึกษาและสำรวจประเมินความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมใน 3 มิติ ในมุมมองของผู้ปฏิบัติและประชาชน ที่สำคัญได้แก่

1. มิติของการกระจายความยุติธรรม (Distributional Justice) พิจารณาจากการที่ท้องถิ่นสนใจในเรื่องของความยุติธรรมในส่วนของการกระจาย ผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม อุปสรรค ความสะดวกในการเข้าถึงของชุมชนที่มีลักษณะแตกต่างกัน (Bullard, 2001; Pellow, 2000)
2. มิติเชิงกระบวนการยุติธรรม (Procedural Justice) พิจารณาจากการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความมั่นใจว่า ทุกคนและทุกชุมชน จะต้องได้รับการปฏิบัติ

อย่างยุติธรรมในการเข้าถึงการตัดสินใจและกระบวนการ ทางด้านสิ่งแวดล้อม ในเชิงปฏิบัติ (Bullard, 2001; Harrison and London, 2024; Mears et al, 2019; Pellow, 2000)

3. มิติเรื่องการตระหนักรู้ความยุติธรรม (Recognition Justice) พิจารณาถึงการที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้ความตระหนัก และเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในบริบทสังคมชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการตัดสินใจทางด้านสิ่งแวดล้อม (Agyeman et al, 2002; Holifield, 2012; Menton et al, 2020; Pellow, 2000)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มองว่า การดำเนินการโครงการบ่อขยะทองคำ ในพื้นที่ตำบลห้วยรอ อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก ยังขาดความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม ถือเป็นกรณีการตัดสินใจของภาครัฐโดยเทศบาลตำบลห้วยรอเพียงอย่างเดียว ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ (หมู่ 11) ส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสาเหตุของโครงการและรายละเอียดในสาระสำคัญในการเลือกเป็นพื้นที่ตั้งและกำจัดขยะว่าเหมาะสมกว่าพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดพิษณุโลกอย่างไร อีกทั้งเทศบาลจัดประชาพิจารณ์โดยไม่กำหนดแนวทางการมีส่วนร่วม ที่เน้นความหลากหลายของตัวแทน ในการแสดงความคิดเห็นอย่างแพร่หลายตั้งแต่กระบวนการแรกไปจนถึงกระบวนการสุดท้าย สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความจริงใจในการกระจายความยุติธรรม และการสร้างกระบวนการยุติธรรมที่ยังไม่ได้รับความใส่ใจจากกลไกการพัฒนาของรัฐ ส่งผลให้ประชาชนต้องทนรับผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม ปัญหากลิ่นเหม็นของขยะมานานนับหลายปี หน่วยงานท้องถิ่นเองไม่ได้พยายามพัฒนาระบบการเยียวยา และการ

แก้ไข อย่างจริงจัง สิ่งปรากฏเป็นการแก้ไขเฉพาะหน้า และดูเหมือนว่าจะทำหน้าที่ผู้
คุ้มครองและเป็นกระบอกเสียงให้กับบริษัทคู่สัญญา (บริษัทไทยมีดี จำกัด) ที่ได้รับ
ประโยชน์จากรัฐ มากกว่า ในขณะที่เดียวกัน นี่ถือเป็นภาพสะท้อนของการตระหนัก
และเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในบริบทสังคมชุมชน ที่ปรากฏได้ว่า
หน่วยงานรัฐในฐานะหน่วยงานตัดสินใจแทบจะไม่เคยคำนึงถึงสิทธิในการดำรงอยู่ที่
ดั้งเดิมของประชาชนที่มีมาก่อนบ่อยๆ สิ่งนี้ถือเป็นการขาดแนวทางการสร้างความ
ตระหนักรู้อย่างเป็นระบบ ทั้งแผนการพิจารณาสิทธิของผู้อาศัยเดิมในพื้นที่ การผลัก
ภาวะอันตรายจากสิ่งแวดล้อมให้กับผู้อาศัย การขาดการวางแผนรองรับ และการ
กระจายความเสี่ยง อันถือเป็นมิติเชิงกระบวนการยุติธรรมที่รัฐต้องจัดเตรียม

อย่างไรก็ตามในทัศนะมุมมองของหน่วยงานราชการท้องถิ่นในพื้นที่ ได้
แสดงความเห็นและมองว่าสิ่งที่รัฐดำเนินการในโครงการมีความยุติธรรมทาง
สิ่งแวดล้อมในทุกมิติ กล่าวคือ รัฐและท้องถิ่น ได้มีประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม
(เบื้องต้น) จัดกระบวนการเยียวยาอย่างเต็มศักยภาพ การเปิดโอกาสให้ประชาชน
เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ทุกช่องทาง และ จัดหาระบบลดทอนผลกระทบกับ
หมู่บ้าน ชุมชนอย่างต่อเนื่อง หากพิจารณาผลในแต่ละมิติของมุมมองผ่านการ
ประเมินความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ สามารถแบ่งเป็นรายละเอียดผลจาก
การศึกษาได้ดังนี้

1. มิติของการกระจายความยุติธรรม (Distributional Justice)

ผลการศึกษาพบว่า เป็นที่ชัดเจนว่า ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ รู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมในการถูกเป็นเหยื่อของการ เป็นพื้นที่ทิ้งขยะและกำจัดขยะของเมืองพิษณุโลก กล่าวคือ ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงเหตุผลในการตัดสินใจในการเลือกหมู 11 เป็นพื้นที่ทิ้งขยะและกำจัดขยะที่ท้องถิ่นดำเนินการ ออกแบบเป็นแบบบ่อขยะแบบฝังกลบ (Landfill) ซึ่งปรากฏว่ามีการบิดเบือนการรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน [ตอนการนำเสนอในขั้นต้นต่อประชาชน บริษัทผู้รับสัญญาและท้องถิ่น อ้างว่าจะพัฒนาเป็นการกำจัดขยะแบบ RDF (Refuse Derived Fuel)] แน่หนอว่าการเลือกใช้แนวทางแบบฝังกลบ ย่อมส่งผลกระทบในเรื่องกลิ่นและสุขภาพทางสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง กับคนในหมู่บ้านที่ตั้งรกรากมาก่อน, ต่อมาเมื่อมีการนำขยะจำนวนมากของพื้นที่ต่างๆ มากกว่าวัน 120 ตัน มาทิ้งในพื้นที่บ่อขยะผิดจากข้อตกลงที่เคยแจ้งกับประชาชนในขั้นต้นแรก, รวมถึงขั้นตอนการออกแบบบ่อขยะยังเต็มไปด้วยข้อกังขาทางมาตรฐานการจัดสร้าง มีการเร่งรัดให้รวดเร็วกว่าปกติ เช่นเดียวกัน หากพิจารณาในส่วนของกรณีการอนุมัติที่ปรากฏว่า ตั้งแต่การพัฒนาโครงการของจังหวัด รายละเอียดโครงการ ๙ ประชาชนพื้นที่ พวกเขาไม่เคยได้รับข่าวสาร และเปิดให้ช่องทางการมีส่วนร่วมดำเนินการตัดสินใจ ทั้งในเรื่องของประเภทของแบบ, ผลกระทบตลอดระยะเวลาในการดำเนินการ อันเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของประชาชนในพื้นที่ที่มักตั้งคำถามว่า “ทำไมต้องสร้างบ่อขยะบริเวณนี้ อะไรเป็นปัจจัยพิจารณา” แม้พวกเขาจะได้มีการคัดค้านต่อท้องถิ่น และบริษัทเอกชนเรื่องผลกระทบมาตลอดแต่รัฐกลับอ้างว่า การดำเนินการต่างๆ ได้ผ่านกระบวนการทำประชาพิจารณ์จากชุมชนและผู้นำชุมชน ได้จัดทำแผนกระจายความเสี่ยง และการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมเบื้องต้น จากหน่วยงานและ

บริษัทเอกชนที่น่าเชื่อถือแล้ว เป็นต้น ในแง่ของการเยียวยาเกี่ยวกับเรื่องผลกระทบเรื่องกลิ่น และสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่นกัน ที่แม้ทางบริษัทเอกชน และเทศบาลจะพยายามเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ด้วยการนำการเสนอเงินจำนวน 30,000 บาท ให้กับทุกครัวเรือนในหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียง เรื่องเหล่านี้ ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่กลับเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ ไม่ได้ทดแทนกับในสิ่งที่เข้าต้องสูญเสียไปในการดำรงชีวิตที่ปกติ และรัฐเองไม่เคยสนใจในการแก้ปัญหาแบบเยียวยาต่อผู้ได้รับผลกระทบในระยะยาวเลย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือในปี พ.ศ. 2562 ประชาชนในพื้นที่จึงตัดสินใจใช้สิทธิการเข้าถึงทรัพยากรทาง ธรรมชาติ ที่ปลอดภัย ตามกระบวนการยุติธรรม ยกกระดับความเสียหายไปสู่การเรียกร้องต่อ ศาลปกครองโดยความร่วมมือของสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน โดยมีปัญหาข้อสังเกตจากประชาชนในพื้นที่ในสามประเด็นที่สำคัญอันเกี่ยวกับ มิติการกระจายความยุติธรรม คือ ผู้ได้รับผลกระทบเห็นว่า 1. มีการใช้อำนาจโดยมิชอบเร่งรัดการอนุมัติในกระบวนการที่เทศบาลตำบลหัวรอออกใบอนุญาตประกอบกิจการในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลให้แก่บริษัท ไทมีดี จำกัด ในระยะเวลาอันสั้น (เพียง 2 วัน) 2. มีการละเลยการปฏิบัติตามมาตรฐานในการประเมินความเสี่ยงและผลกระทบจากการจัดทำบ่อขยะที่ใกล้แหล่งชุมชน (ตามประกาศกรมควบคุมมลพิษ เรื่อง หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ตั้งสถานที่ฝังกลบกากของเสียได้กำหนดไว้ว่าควรห่างจากชุมชนไม่น้อยกว่า 1,000 เมตร แต่ในกรณีนี้ระยะทางของบ่อขยะห่างชุมชนเพียง 70 เมตร) ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องแบกรับกับปัญหากลิ่นของขยะ และรุนแรงขึ้นในช่วงฝนตก รวมถึงปัญหามลพิษอื่นๆ ทางอากาศตามมา 3. การที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ได้จัดเตรียมแผนการกระจายความเสี่ยงแบบละเอียด ที่พวกเขาไม่เคยได้รับคำตอบจาก

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเลย ว่าหากเกิดเหตุอุบัตินัย หรือ ไฟไหม้บ่อขยะ รัฐจะมีความพร้อมในการรองรับขนาดไหน และจะส่งผลกระทบต่อแบบใดต่อชุมชน เป็นต้น นี่อาจเป็นเหตุสำคัญที่ ปรากฏว่ารัฐ ไม่เคยสนใจมิติเรื่องการกระจายความยุติธรรมให้กับพื้นที่

อย่างไรก็ตามในมิตินี้ ผลการศึกษาจากผู้รับผิดชอบ ท้องถิ่นกลับแตกต่างจากประชาชนที่ได้รับผลอย่างชัดเจน เจ้าหน้าที่รัฐ ๆ เห็นว่า บางครั้งความจำเป็นของส่วนรวมอาจจะต้องมาก่อนความยุติธรรมที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ อันเห็นได้จากความเห็นของพวกเขาต่อประเด็นนี้ที่ปรากฏ เช่น “บางที่..ประชาชนอาจต้องเห็นแก่ส่วนรวม มากกว่าการเรียกร้องสิทธิ...ด้วย” หากพิจารณาในเชิงปฏิบัติการพวกเขา ก็มองว่า แท้ที่จริงแล้วพวกเขามีหน้าที่ในการเป็นผู้ดำเนินการสาธารณะ ด้วยเหตุนี้เค้าจึงมีหน้าที่ในการจัดสรรความยุติธรรมเช่นกัน อันจะเห็นได้จากเหตุผลที่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ที่พวกเขาอ้างอยู่เสมอ คือ เรื่องของอำนาจในการจัดสรรความยุติธรรม เช่น การเห็นว่าปัญหาขยะถือเป็นปัญหาเร่งด่วน ด้วยสภาวะที่พิษณุโลกมีขยะตกค้างในจังหวัดจำนวนมาก ยุติธรรมแล้วที่บางชุมชนต้องเสียสละ เพื่อการดำรงอยู่ของสาธารณะ สอง การกำจัดขยะถือเป็นภารกิจ อำนาจเป็นธรรมโดยเด็ดขาด โดยตรงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล) ทั้งในการดำเนินการต่าง ๆ เลือกพื้นที่ที่การเก็บ ขน พวกเขาสามารถดำเนินการได้แทบจะไม่ต้องขอความเห็น เพราะ พวกเขามีอำนาจโดยชอบธรรมในการทำเพื่อส่วนรวมและเป็นหน้าที่สาธารณะ เป็นต้น

2. มิติเชิงกระบวนการยุติธรรม (Procedural Justice)

จากการศึกษาปรากฏอย่างชัดเจนว่า ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเกือบทั้งหมด ไม่มีความมั่นใจต่อหน่วยงานภาครัฐ ต่อการสร้างช่องทางหรือ เปิดโอกาสให้

พวกเขาเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น และ พวกเขาเองยังรู้สึกถึงความไม่ยุติธรรมในการเข้าถึงในกระบวนการการตัดสินใจในทุกกระบวนการที่รัฐไม่เคยจัดเตรียมให้พวกเขา นับตั้งแต่กระบวนการริเริ่มโครงการ ฯ มีเพียงการทำประชาพิจารณ์เพียงหนึ่งครั้ง ทั้งที่เป็นโครงการขนาดใหญ่มีผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมาก (ดูเหมือนว่าการจัดทำประชาพิจารณ์ที่จัดขึ้นก็ขาดการประชาสัมพันธ์ และตั้งห่างไกลจากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ โดยจัดที่บริเวณวัดสระโคลโสภาราม ราวกับว่าจะเป็นการจำกัดผู้คนเข้าร่วมประชาพิจารณ์) ภายหลังจากการประชาพิจารณ์แล้วเสร็จเช่นกัน พวกเขาไม่เคยได้รับข่าวสาร ความคืบหน้า รายละเอียดโครงการฯ กฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือข้อกำหนด สิทธิของประชาชนในการเรียกร้อง หรือส่วนอื่นๆ แม้จะปรากฏว่ามีประชาชนบางส่วนของผู้ชมที่มีโอกาสเข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น แต่ก็ดูเหมือนว่า ตัวแทนดังกล่าวยังขาดทั้งความหลากหลาย การเป็นกลุ่มตัวแทนที่ได้รับผลกระทบอย่างจริงจัง ผู้เข้าร่วมดูเหมือนจะเป็นเพียงผู้นำหรือผู้ใหญ่บ้านโดยตำแหน่งฯ ที่ผูกพันกับรัฐ

อย่างไรก็ตามภายหลังจากเมื่อมีการก่อสร้างโครงการฯ และเริ่มดำเนินการนำขยะเข้ามาทิ้งในพื้นที่ ทางบริษัทผู้รับสัมปทาน และ เทศบาล ดูเหมือนว่าทั้งสองกลุ่มจะเริ่มให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมมากขึ้น เช่น เริ่มมีการประชุมเป็นวาระประจำเพื่อรับฟังความเห็นผลกระทบ (รายไตรมาส) แต่การจัดประชุมที่ปรากฏดูเหมือนว่าเป็นเพียงการจัดขึ้น เพื่อชี้แจงในข้อคำถามจากประชาชนในพื้นที่ในเรื่องต่างๆ เท่านั้น ผลจากการประชุมกลับไม่ได้นำมากำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ หรือสร้างกลไกอย่างเป็นระบบในการแก้ปัญหา เช่น ปัญหากลิ่นเหม็นที่เกิดจากบ่อขยะที่ส่งผลกระทบต่อเกือบในทุกครัวเรือน แทนที่ผู้รับผิดชอบ จะหาแนวทางการขจัดกลิ่นอย่างเป็นระบบระยะยาว พวกเขากลับได้เสนอแนวทางแก้ไขระยะสั้น คือ การทำให้เสียง

เรียกร้องการแก้ไขของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเชิงลบลง ไม่ไปปรากฏในสื่อต่างๆ ผ่านการให้สวัสดิการแบบเฉพาะครั้งกับหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ เช่น การจ่ายค่านิติบุคคลของหมู่บ้านจัดสรรที่ได้รับผลจากกลิ่น (หมู่บ้านวีฬารี่เด็น) การพยายามจัดหา คูแลนในเรื่องสวัสดิการ และความปลอดภัยภายในหมู่บ้านผ่าน สนับสนุนการติดตั้งกล้องวงจรปิด การปรับภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้าน รวมถึงมอบสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีพให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ การสนับสนุนสร้างพื้นที่ในการออกกำลังกาย เป็นต้น แทนที่จะแก้ปัญหาจากต้นเหตุ

หากพิจารณาในมุมมองความยุติธรรมในมิตินี้ในมุมมองของผู้เกี่ยวข้องในกำหนดนโยบายฯ ในทางกลับกัน พวกเขาเห็นว่า ได้พยายามอย่างเต็มที่และในทุกมิติแล้วในเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบเข้ามามีส่วนร่วม ทั้งในการจัดทำประชาพิจารณ์ การจัดประชุมเพื่อชี้แจง และเจรจาในการแก้ไขปัญหาอย่างสม่ำเสมอทุกเดือนและ ทุกสามเดือน อีกทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ร้องเรียนปัญหาได้อย่างสะดวก เช่น การดำเนินการโครงการสายตรงกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เว็บไซต์ ร้องเรียนปัญหาของทางเทศบาล รวมถึงในการติดตามการแก้ไขปัญหา ผลจากข้อเรียกร้องของชาวบ้าน การมีแผนมาตรการในการดำเนินการติดตาม ควบคุมบ่อขยะอย่างเข้มงวด โดยส่งเจ้าหน้าที่กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมไปตรวจสอบบ่อขยะและพื้นที่ใกล้เคียง รวมไปถึงการใช้หลักจิตวิทยาในการสานสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ผ่านโครงการสวัสดิการ ฯลฯ

3. มิติเรื่องการตระหนักรู้ความยุติธรรม (Recognition Justice)

ผลการศึกษายังปรากฏต่อไปว่า ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ ส่วนใหญ่เห็นว่าทางโครงการ ฯ (ไม่เคยตระหนัก และเคารพสิทธิของพวกเขาในฐานะ

ชุมชนที่ตั้งในพื้นที่ก่อนเลย ผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานในพื้นที่ของโครงการฯ ไม่เคยแม้แต่มาสอบถาม หรือแจ้งเรื่องการดำเนินการการสำรวจพื้นที่เพื่อจัดทำอพยยะ (แทบทั้งหมด ทราบว่าจะเป็นที่ตั้งเมื่อโครงการสร้างอพยยะ เมื่อโครงการอนุมัติ และดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ) แน่نونว่าพวกเขาเชื่อว่า ผู้กำหนดนโยบาย ได้รับรู้เป็นอย่างดีว่าการดำเนินการโครงการอพยยะฯ จะกระทบต่อชุมชนอย่างมากทั้งกลิ่น และเรื่องสุขภาพ เพราะในทางปฏิบัติ นี่คือนพื้นที่ขอบเมือง ที่มีชุมชนตั้งอยู่อาศัย มีโครงการบ้านจัดสรร มาก่อน แต่พวกเขายังผลักดันให้โครงการเกิดขึ้น โดยไม่สนใจสิทธิของผู้คนที่อยู่มาก่อน ด้วยเพียงเหตุผลของการขาดแคลนพื้นที่ ซ้ออ้างเรื่องความเหมาะสมทางภูมิศาสตร์ และต้นทุนการขนส่ง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่สนใจสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนสิทธิในการได้รับอากาศบริสุทธิ์ ของรัฐและผู้กำหนดนโยบายในพื้นที่แม้แต่หน่อย ท้ายที่สุดคนในพื้นที่ถูกเลือกให้เป็นผู้ได้รับภาระจากสิ่งแวดล้อมของเมืองพิษณุโลกเพียงผู้เดียว โดย เหตุผลทางเศรษฐศาสตร์และส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ผลดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านให้พวกเขาต้องหาทางออกด้วยตัวเอง บางส่วน เริ่มอยากย้ายออกจากพื้นที่ และบางส่วนเห็นว่า “การพยายามปรับตัว” ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น น่าจะเป็นทางออกสำคัญในเมื่อหน่วยงานภาครัฐและผู้รับสัมปทานไม่สามารถจัดการปัญหาได้

เช่นเดียวกัน ผลจากสัมภาษณ์ผู้กำหนดนโยบายกลับตรงกันข้าม พวกเขาเห็นว่าสิ่งที่เขาดำเนินการอยู่นั้น ได้ให้ความเคารพวิถีชีวิตของชุมชนพื้นที่มาก่อน ทั้งในรูปแบบ การทำประชาพิจารณ์อย่างเป็นทางการ การให้สัดส่วนการเป็นตัวแทนของผู้นำหมู่บ้านในการแก้ปัญหา แต่ด้วยอำนาจหน้าที่ที่กำหนดให้เทศบาลต้องดูแลปัญหาที่เป็นสาธารณะโดยเฉพาะเรื่องปัญหาขยะตกค้าง การเสียสละเพื่อภาพรวมของจังหวัดจึงมีความสำคัญเหนืออื่นใด

อภิปรายผล

หากเราใช้การประเมินองค์ประกอบของความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม จากผลการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าโครงการบ่อขยะทองคำ ตำบลหัวรอ อำเภอมือง พิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก ไม่ได้ดำเนินการบนหลักการเรื่องความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นแกนสำคัญในการขับเคลื่อน ทั้งในมิติของการกระจายความยุติธรรม (*Distributional Justice*) ที่พบว่า ผู้มีอำนาจไม่จริงจังต่อการมองผลกระทบที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าภายหลังจากการสร้างบ่อขยะ หรือสร้างระบบติดตามผลกระทบที่เกิดขึ้น สร้างระบบการเยียวยาอย่างเหมาะสมกับกระบวนการบำบัดกลิ่น ขั้นตอนต่างๆ ในพื้นที่ (Bullard, 2001; Pellow, 2000) ผลเชิงประจักษ์ชี้ให้เห็นว่า แม้ผู้มีอำนาจได้มีการพยายามจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมเบื้องต้นผ่านแล้ว และมีมาตรการที่ถูกเตรียมขึ้น เช่น สวัสดิการให้กับหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ จัดเตรียม สวัสดิการ ให้กับผู้ได้รับผลกระทบ หรือ รวมถึงการเยียวยาเรื่องของตัวเงินหมู่บ้าน การดำเนินการดังกล่าว ยังไม่สามารถแก้ปัญหาหรือสร้างความรู้สึกที่ว่าพวกเขาได้รับ ความยุติธรรม คนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบ ยังรู้สึกเหมือนคนชายขอบเมืองที่ถูกผลกระทบอันตรายทางสิ่งแวดล้อมจากการเป็นพื้นที่ทิ้งขยะของเมือง พิษณุโลก ด้วยเหตุผลสำคัญในเรื่อง หนึ่ง การขาดการเปิดโอกาสให้กับประชาชน รับทราบโครงการตั้งแต่กระบวนการรับรู้โครงการฯ การวางแผน การอนุมัติ การดำเนินการ ฯลฯ ในฐานะผู้อยู่ในพื้นที่ เป็นมนุษย์ เช่นเดียวกับพื้นที่อื่นๆ พวกเขาเคยไม่ทราบถึงเหตุผลว่าทำไมผู้กำหนดนโยบายในการตัดสินใจใช้พื้นที่นี้ ทำไมไม่ใช้พื้นที่อื่น (สะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของภาครัฐที่ยังมีมุมมองที่ขาดการมองเห็นเรื่องความเท่าเทียมทางสิ่งแวดล้อม ความแตกต่าง สิทธิของมนุษย์ในการบริโภคและ

เข้าถึง สิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ดูเหมือนเรื่องนี้ และประชาชน ไม่เคยอยู่ในสมการการตัดสินใจของท้องถิ่น และผู้มีอำนาจเลย) (Bullard, 1994, 2001; Pellow, 2000) ผลที่เกิดขึ้นคือ พวกเขาต้องยอมรับผลกระทบแบบไร้ทางเลือก และเน้นเรื่องการปรับตัวต่อมลภาวะในพื้นที่ สอง ดูเหมือนว่าการส่งมอบการเยียวยาจากผู้อำนาจส่งมอบให้กับประชาชนยังไม่สามารถชดเชยกับ สิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงอากาศที่บริสุทธิ์ในพื้นที่ การเยียวยาที่เกิดขึ้นของรัฐฯ ที่เน้นในเรื่องของเงิน และงบประมาณ ดูเหมือนจะเป็นการแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมแบบเฉพาะหน้า สิ่งที่เกิดขึ้น คือ การเยียวยาจึงเป็นการแค่เยียวยาเพียงแค่ความรู้สึก ลดแรงต้านจากการประท้วงจากผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่ มากกว่าการแก้ปัญหาที่จากต้นเหตุความยุติธรรมที่เกิดจากการพิจารณาผลกระทบ การประเมินความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นอย่างจริงจัง (Mears et al, 2019) สาม ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประชาชนในพื้นที่ยังขาดอำนาจการต่อรองในแทบทุกเรื่องต่อโครงการฯ โดยเฉพาะโครงการสิ่งแวดล้อมในกรณีนี้ แม้ผู้กำหนดนโยบายฯ จะเริ่มดำเนินการสร้างช่องทางมีส่วนร่วมในช่วงหลังเมื่อมีผลกระทบ ช่องทางเหล่านี้กลับเป็นเวทีสร้างความชอบธรรมมากกว่าเวทีที่มุ่งสร้างแนวทางการแก้ปัญหา เพราะ มาตรการถูกกำหนดไว้แล้วตั้งแต่ต้นโดยรัฐ นี่คือภาพปรากฏจริงในเรื่อง ความไม่สมดุลทางอำนาจทางสิ่งแวดล้อม ระหว่างรัฐ ประชาชน ที่ยังปรากฏในโครงการสิ่งแวดล้อมภายใต้เงื่อนไขแบบรัฐไทย ที่เน้นการรวมศูนย์มองสิ่งแวดล้อมเป็นความมั่นคงที่รัฐต้องพิทักษ์รักษาเป็นความลับทางราชการมากกว่าให้ประชาชนมาร่วมคิดและตัดสินใจ (กรณีภูฏาน อัครธนบุลย์, 2564; เตือนเตน นาคสีหราช, 2554; ศักดิ์ณรงค์ มงคล, 2557) จึงไม่น่าแปลกใจที่การสร้างระบบการกระจายความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมจึงเป็นสิ่งที่ยากในการพัฒนา

ในขณะที่เดียวกัน หากพิจารณาในด้านมิติเชิงกระบวนการยุติธรรม (Procedural Justice) ชัดเจนว่าเรื่องกระบวนการเปิดโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมก็ยังไม่ค่อยอย่างแท้จริงและดูเป็นมายาคติ โครงการนี้ชี้ให้เห็นว่า ประชาชนยังถูกเลือกปฏิบัติ การเข้ามามีส่วนร่วมโดยวิธีคิดและกระบวนการของรัฐ (Bullard, 2001; Pellow, 2000) รวมถึงการไม่คำนึงการเข้ามาเป็นตัวแทน หรือการคำนึงถึงกลุ่มเปราะบางที่ได้ผลกระทบจากโครงการบ่อกำจัดขยะ ฯ (Mears et al, 2019) อย่างจริงจังเลย ดังจะเห็นได้จาก ที่แม่ในเชิงทางการผู้มีอำนาจได้ดำเนินการออกแบบให้ผู้คนที่ได้รับผลกระทบ มีช่องทางและโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมเชิงกระบวนการที่รัฐจัดหาให้ ในรูปแบบ การทำประชาพิจารณ์แต่เริ่มแรกโครงการฯ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในการเข้าถึงช่องทางที่เทศบาลฯ อย่างหลากหลาย ทั้งเสียงตามสาย ทางออนไลน์ ผู้นำชุมชน ในการรับข้อร้องเรียนในระหว่างการดำเนินการ แต่ในเชิงข้อเท็จจริงแล้วช่องทางดังกล่าวกลับมีข้อจำกัดในหลายประเด็น เช่น หนึ่ง ขาดตัวแทนของประชาชนในทุกภาคส่วนผู้ที่ได้รับผลกระทบจริงไม่ได้เข้าร่วม ส่วนใหญ่เป็นตัวแทนผู้นำชุมชนใกล้ชิดเทศบาลฯ การปรากฏให้เห็นว่าการประชุมแต่ละครั้งมักจะจัดในที่ห่างไกลจากพื้นที่ชุมชน สอง แม้ว่าจะมีการจัดประชุมรับฟังปัญหาเมื่อมีข้อร้องเรียน แต่เวทีที่เกิดขึ้นกลับเป็นช่องทางที่ดูเหมือนว่าเป็นเพียงการชี้แจงข้อมูลของผู้มีอำนาจมากกว่าการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่และนำไปพิจารณาปรับใช้ เช่น การแก้ปัญหาเรื่องกลิ่นที่ประชาชนร้องเรียน และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาการลดกลิ่น ผู้กำหนดนโยบายกลับไปดำเนินการอื่นๆ ที่กำหนดไว้ด้วยวิธีการคิดของรัฐเอง เช่น เลือกดำเนินการ เรื่องการชดเชยความเสียหายผ่านการให้สวัสดิการกับผู้เสียหายเพิ่มเติม แทนที่จะเป็นการพยายามแก้ปัญหาต้นเหตุของกลิ่นขยะ เป็นต้น สาม รัฐและผู้กำหนดนโยบายจะเน้นการแก้ปัญหาจะเป็น

ลักษณะแบบรายประเด็น ระยะสั้นมากกว่าจะกระทำเป็นกระบวนการอย่างเป็นระบบระยะยาว สี่ มีการประชาสัมพันธ์เรื่องการมีส่วนร่วมจริง แต่ไม่เคยให้ข้อมูลทางด้านกฎหมาย สิทธิของประชาชนในการร้องเรียนตามช่องทางต่างๆ เพราะ พวกเขามองว่าสิ่งนี้จะเป็นโทษมากกว่าประโยชน์ต่อการดำเนินการ เป็นต้น

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เหล่านี้ดูเหมือนจะใกล้เคียงและสอดคล้องกับการศึกษาก่อนหน้านี้จากงานวิจัยหลายๆ เรื่อง เช่นกัน ที่ต่างปรากฏว่า ประเทศไทยแทบไม่ได้มีความจริงจังในการสร้างความยุติธรรมในเชิงกระบวนการ (รัชศิริ ประดิษฐ์กุล และ คณางค์ คันธมรพรพจน์, 2562) ในการสร้างให้มีความมั่นใจว่า ทุกคนและทุกชุมชนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างยุติธรรมในการเข้าถึงการตัดสินใจและกระบวนการทางด้านสิ่งแวดล้อมต่อผู้ได้รับผลกระทบ (Bullard, 2001; Mears et al, 2019; Pellow, 2000) ดังปรากฏใน กรณีอุตสาหกรรมมาบตาพุด ที่ภาครัฐได้จัดกระบวนการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและผู้ได้รับผลกระทบ แต่ก็ดูเหมือนว่า ผลจากการมีส่วนร่วมดังกล่าวกลับไม่ได้ถูกนำไปพิจารณาในการตัดสินใจ (กรณีภูฏี้อัครชนบุญย์, 2564) เช่นเดียวกับการที่หลายครั้ง พบว่า ผู้มีอำนาจเอง ได้มีการสวมรอยใช้สิทธิของประชาชนในพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น ส่งผลให้ประชาชน ในพื้นที่ไม่ได้แสดงสิทธิในกระบวนการอย่างแท้จริงอันเห็นได้จากกรณีการประท้วงบัตริย์เหมือนแรไปแตช จังหวัดอุดรธานี (ศักดิ์ณรงค์ มงคล, 2557) แนนอนสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นปัญหาช่องว่างทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมไทยที่ยังไม่ได้ระบุนำมารับผิดชอบจากการไม่สร้างช่องทางการมีส่วนร่วม (จิชาวัฒน์ ประสงค์กุล, 2558; วิยาดา กันยาลัง, 2561; วิศณุกร แทนรินทร์ และ ปริมาภรณ์ วีระพันธ์, 2567) จึงทำให้ความยุติธรรมทางกระบวนการทางสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องยากภายใต้รัฐรวมศูนย์ที่เน้นความมั่นคงทางสิ่งแวดล้อม

มิติเรื่องการตระหนักรู้ความยุติธรรม (Recognition Justice)

เช่นเดียวกับกับมิติด้านอื่นๆ กรณีศึกษาที่พบว่าท้องถิ่นไม่ได้สนใจในมิติ การตระหนักเคารพความหลากหลายทาง วัฒนธรรมของชุมชนที่ตั้งมาก่อน (Holifield, 2012; Pellow, 2000) เลยแม้แต่น้อย ปรากฏการณ์ที่ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจน คือ นับตั้งแต่กระบวนการเริ่มโครงการบ่อขยะฯ ผู้กำหนดนโยบายไม่มีการแจ้งให้กับ ประชาชนพื้นที่ที่ทราบว่าจะเกิดผลกระทบอย่างไร ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับการ ศึกษาวิจัยหลายชิ้นในประเทศไทย ที่พบว่า ในโครงการสิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่ฯ รัฐ ไทย และผู้มีอำนาจในพื้นที่ไม่เคยมองหรือตระหนักเรื่องวัฒนธรรมและสิทธิของผู้ เปรียบบางที่ตั้งรกรากของชุมชนมาอย่างยาวนานเลยทั้งที่คนเหล่านี้เป็นเจ้าของพื้นที่ และมีสิทธิการได้เข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่ต่างจากพื้นที่อื่นๆ เช่นเดียวกับในกรณีของ ชุมชนชานเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ที่ผู้กำหนดนโยบาย ก่อร่างสร้างโครงการบ่อ ขยะโดยไม่มีมาตรการในการรองรับใดๆ ในการลดผลกระทบและความเหลื่อมล้ำ และผลกระทบ (วัชรวิ บุญวิทยา และ กังสตาล เชาว์วัฒนกุล, 2565) สอดคล้องกับ ปรากฏการณ์ที่ปรากฏในโครงการเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (อมาตย์ ชิต์ ชลบุรี โครงการ 2) ที่แม้ดูเหมือนว่ารัฐมุ่งประเมินแบบรอบด้าน ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม แต่ดูเหมือนว่าพวกเขายังคงละเลย การมองลึกไปถึงผลกระทบเรื่อง ความแตกต่างของ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต ต่อการพัฒนา ซึ่งนำไปสู่ ความขัดแย้งในการ คัดค้านโครงการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และการถูกกดทับอัตลักษณ์ ในพื้นที่ (ชัย ณรงค์ เครือนวน และ พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา, 2561)

มุมมองความแตกต่างระหว่างหน่วยงานราชการ และชุมชนท้องถิ่น จาก การศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมที่ปรากฏว่า ระหว่างรัฐ (ท้องถิ่น รวมถึงผู้

กำหนดนโยบาย)และชุมชนยังมีความคิดที่ขัดแย้งทางเกี่ยวกับความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เห็นได้จากการที่ผู้กำหนดนโยบายในพื้นที่มองว่าการปฏิบัติของโครงการฯ ได้ดำเนินการนั้นสอดคล้องอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ทุกกระบวนการทำตามทางกฎหมาย กระบวนการจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานความยุติธรรม ปราศจากอคติในทุกกระบวนการในฐานะที่พวกเขาเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์สาธารณะ คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

อย่างไรก็ในมุมมองของประชาชนในพื้นที่ผู้ได้รับผลกระทบ กลับมองว่าการกระทำของผู้กำหนดนโยบายนั้นกลับขาดทั้งความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในทุกมิติ การอ้างประโยชน์สาธารณะที่ปราศจากพวกเขา (ประชาชน) นั้น คือ ความอยุติธรรมด้วยฐานคติที่พวกเขาเห็นว่า รัฐจำเป็นต้องมองให้รอบด้าน มองเห็นผลกระทบต่อพวกเขาในฐานะมนุษย์ผู้มีสิทธิเช่นเดียวกับพื้นที่อื่น ๆ ทั้งการเข้าถึงสิ่งแวดล้อมที่ดี อากาศสะอาด การถูกขีดเส้นให้พื้นที่ของพวกเขากลายเป็นพื้นที่ทิ้งขยะเท่ากับเป็นการไม่ให้ความยุติธรรมแก่พวกเขา ลิดรอนสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรที่พวกเขาควรได้รับ (อากาศสะอาด) เท่ากับเป็นการผลักภาระอันตรายทางสิ่งแวดล้อมมาให้ประชาชนในพื้นที่ ในขณะที่พวกเขาไม่ได้มีโอกาสในการทำความเข้าใจอย่างละเอียด ไม่มีช่องทางในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานทางสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่พวกเขามีสิทธิจะต้องได้รับ

ทั้งสองมุมมองที่แตกต่างสะท้อนให้เห็นถึงการเผชิญหน้าของความขัดแย้งในระดับความเชื่อในเรื่องสิทธิ ของชุมชน ประชาชน และวิธีคิดของรัฐที่ยังเชื่อในการเป็นผู้ดำรงความยุติธรรมทางสังคมและประโยชน์สาธารณะ บนพื้นฐานของ “สิทธิตามพื้นฐานแบบทางการ” (กระบวนการเทคนิคหรือความรู้ทางวิชาการ ทาง

วิทยาศาสตร์ สามารถใช้ในการแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมจะช่วยสร้างความยุติธรรม) (Fischer, 2000) การปะทะกันของความเชื่อข้างต้นเป็นเหตุผลสำคัญที่มาตรการทางสิ่งแวดล้อม และความยุติธรรมยากที่จะเกิดขึ้นในสังคมไทย เพราะ ฐานความคิดเรื่องความเป็นเทคนิคทางการจัดการสิ่งแวดล้อมกับวิถีคิดชุมชนมีขั้วที่ตรงข้ามกันเสมอ และรัฐเองมักจะใช้เครื่องมือเหล่านี้ ในการลดทอนทางการเมือง การต่อต้านของประชาชน และควบคุมความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่ผู้ถืออำนาจอยากให้เป็น (Swyngedouw, 2007; Wilson, 2009)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 หน่วยงานรัฐควรต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามา มีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการตัดสินใจในโครงการ กิจกรรม หรือนโยบายทางสิ่งแวดล้อม

1.2 หน่วยงานรัฐควรเปิดเผยข้อมูลโครงการ กิจกรรม หรือนโยบายทางสิ่งแวดล้อม อย่างละเอียด เช่น เหตุผลของการกระทำโครงการ กิจกรรม หรือ นโยบายทางสิ่งแวดล้อม ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น และมาตรการในการป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม

1.3 เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบเข้ามาเจรจาร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย ได้แก่ หน่วยงานรัฐ บริษัทเอกชน ประชาชนผู้ได้รับผลกระทบ เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการสำนึกผิดในการรับผิดชอบการกระทำที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และเพื่อหาข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้สำหรับผู้ที่อยากย้ายออกจากพื้นที่ ทั้งสองหน่วยงานควรเข้ามาดูแลในการสอบถาม และจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่

1.4 กำหนดให้การจัดทำรายงานผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมไม่ได้พิจารณาจากประเภทของโครงการ แต่ควรพิจารณาจากผลกระทบที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ และการเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนเป็นหลัก ควรมีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงในทุกโครงการที่อาจผลกระทบที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพ และการเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน ซึ่งหน่วยงานรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจะอนุญาตให้บริษัทเอกชน กระทำโครงการ กิจกรรม หรือนโยบายทางสิ่งแวดล้อม ใด ๆ ต้องชี้แจงรายละเอียด ถึงเหตุผลของการอนุญาตให้กระทำอย่างละเอียดเป็นหลักฐานยืนยัน

1.5 การแก้ไขกฎหมายในการคุ้มครองผู้ได้รับผลกระทบโดยมีการเสนอให้มีบทลงโทษที่ชัดเจน และรุนแรงมากขึ้น โดยกำหนดให้ผู้ก่อมลพิษต้องบรรเทาความเสียหาย และฟื้นฟูสภาพแวดล้อม สังคม ให้กลับมามีชีวิตจากสิ่งที่ผู้ก่อมลพิษได้กระทำอันส่งผลกระทบต่อความเสี่ยงทางสุขภาพ และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

2.1 ศึกษากลุ่มประชากรในพื้นที่ที่มีความหลากหลายมากขึ้น เพื่อการเปรียบเทียบทัศนคติ และมุมมองต่อความยุติธรรม หรือความไม่ยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม เพื่อเข้าใจลักษณะร่วมของกลุ่มชุมชน อันจะนำไปสู่ความเข้าใจและหามาตรการที่เหมาะสมในการสร้างความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมในอนาคต

2.2 เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นในเรื่องของความแตกต่างระหว่างมุมมองของหน่วยงานรัฐกับชุมชนท้องถิ่นในเรื่องความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม จึงควรศึกษาเชิงลึกในเรื่องต้นเหตุของระบบคิด ฐานคติที่แตกต่างกัน ระหว่างหน่วยงานรัฐ และประชาชน/ชุมชน

2.3 เพื่อให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่น สามารถมีอำนาจในการต่อรองกับรัฐได้ จำเป็นอย่างยิ่งต้องขยายขอบเขตในการศึกษาเรื่องกลไกเครื่องมือกระบวนการในการต่อรอง อำนาจ ความยุติธรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมในมิติของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

กรณัญฐ์ อัครธนบุลย์. (2564). “การป้องกันปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม:

กรณีศึกษาผลกระทบจากมลพิษทางอากาศในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด”. วารสารวิชาการอาชญาวิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ 7(1), 39–54.

กรมควบคุมมลพิษ. (2556). “ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยของภูมิภาค ภาคกลาง ปี พ.ศ. 2556 ”. สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 22, 2567, จาก

https://thaimsw.pcd.go.th/report_region.php?year=2556&geography=

กรมควบคุมมลพิษ. (2563). “ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยในกรุงเทพฯ”. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 7, 2567, จาก

<https://thaimsw.pcd.go.th/report1.php?year=2563>.

กรมควบคุมมลพิษ. (2566ก). “ข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยในจังหวัดพิษณุโลก”. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 19, 2567, จาก

<https://thaimsw.pcd.go.th/report1.php?year=2566>.

กรมควบคุมมลพิษ. (2566ข). รายงานสถานการณ์กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศ ไทย ปี พ.ศ.2565. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

- กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2565). “รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2565”. สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 22, 2567, จาก https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2023/04/pcdnew-2023-04-11_03-13-24_292638.pdf.
- จิตาววัฒน์ ประสงค์กุล. (2558). “การเยียวยาผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อม: ศึกษารณียมลพิษจากน้ำมัน”. *วารสารบัณฑิตศึกษา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา* 8(2.1), 223–34.
- ชัยณรงค์ เครือนวน, และ พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. (2561). “ข้อเสนอการพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกในมุมมองของภาคประชาชนบทสังเคราะห์เพื่อการเปลี่ยนผ่านสู่การพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษตะวันออกให้เกิดความยุติธรรมทางสังคม”. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา* 6(1), 41–62.
- เดือนเด่น นาคสีหราช. (2554). “หลักความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมกับข้อเสนอเพื่อชดเชย : กรณีผืนน้ำเนื่องจากอุทกภัยในประเทศไทย”. *วารสารนิติศาสตร์* 2(1), 189–200.
- มติชนออนไลน์. (2550). “ชาวพนมขลุ่ยทหนักลิ้นเหม็นขยะ ขนมือบสองร้อยบุกร้างผู้ว่าฯแปดริ้ว”. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 7, 2567, จาก <https://mgronline.com/local/detail/9500000048274>.
- มติชนออนไลน์. (2562ก). “ชาวหัวรอเปิดบันทึกจับพิรุณขยะบ่อบทองคำตั้งข้อสงสัยส่องปกปิดข้อมูล-เอื้อเอกชน-ทำผิดแบบ”. สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 5, 2567, จาก <https://mgronline.com/local/detail/9620000017336>.

- มดิชนออนไลน์. (2562ข). “เป็นเรื่องชาวหัวร่อร้องศาลปกครอง ฟ้องนายกเล็ก-เทศบาลฯ เปิดบ่อขยะมิชอบ-สลักไถ่ขุดบ่อฝังกลบ”. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 24, 2567, จาก <https://mgronline.com/local/detail/9620000015172>.
- รัชศิริ ประดิษฐ์กุล, และ คณางค์ คันธมธูรพจน์. (2562). “กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษาโครงการประเภทคมนาคม”. *Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and arts)* 12(2), 1046–56.
- วัชรีย์ บุญวิทยา, และ กังสดาล เชาวน์วัฒนกุล. (2565). “ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมของชุมชนใกล้กองขยะในเมือง”. *วารสารมหาจุฬานครธรรมศาสตร์* 9(4), 326–40.
- วิยาดา กันยาลัง. (2561). “มาตรการทางกฎหมายในการชดเชยและเยียวยาความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมโดยกองทุนสิ่งแวดล้อม”. *มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- วิศณุกร แทนรินทร์, และ ปรมภรณ์ วีระพันธ์. (2567). “ปัญหาทางกฎหมายของมาตรการชดเชยและเยียวยาความเสียหายในคดีบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ของประเทศไทย”. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี* 15(1), 284–307.
- ศักดิ์นิรงค์ มงคล. (2557). “ข้อความคิดว่าด้วยความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมที่เป็นฐานคิดด้านสิทธิชุมชน”. *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- สมชาย เพชรอำไพ, และ สุทธรรศน์ สิทธิศักดิ์. (2563). “รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดพิษณุโลก”. *วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ* 16(2), 57-67.

- Agyeman, J., Bullard, R. D., and Evans, B. (2002). "Exploring the nexus: Bringing together sustainability, environmental justice and equity". *Space and Polity* 6(1), 77–90.
- Agyeman, J., Bullard, R. D., and Evans, B. (2016). *Just Sustainabilities: Development in an unequal world*. London, England: Earthscan.
- Bullard, R. D. (1994). *Unequal protection: Environmental justice and communities of color*. San Francisco, CA: Sierra Club Books.
- Bullard, R. D. (2001). "Environmental justice in the 21st century: Race still matters". *Phylon* 49(3/4), 151–71.
- Fischer, F. (2000). *Citizens, Experts, and the Environment: The Politics of Local Knowledge*. Durham: Duke University Press.
- Harrison, J. L., and London, J. K. (2024). *The environmental justice challenge in the 21st century: New frontiers and frameworks*. New York, NY: Oxford University Press.
- Holifield, R. (2012). "Environmental Justice as Recognition and Participation in Risk Assessment: Negotiating and Translating Health Risk at a Superfund Site in Indian Country". *Annals of the Association of American Geographers* 102(3), 591–613.
- Mears, D. ., et al. (2019). "Community participation in environmental decision-making: Barriers and best practices". *Environmental Sociology* 5(3), 178–92.

- Menton, M. , et al. (2020). “Indigenous knowledge and environmental justice: Lessons from Amazonia”. *Journal of Environmental Management* 271, 110–867.
- Pellow, D. N. (2000). “Environmental inequality formation: Toward a theory of environmental injustice”. *American Behavioral Scientist* 43(4), 581–601.
- Rocket Media Lab. (2022). “ขยะของคน กทม. ที่ถูกนำไปทิ้งที่บ้านคนอื่น”. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 7, 2567, จาก <https://rocketmedialab.co/bkk-waste/>.
- Schlosberg, D. (2007). *Defining environmental justice: Theories, movements, and nature*. New York, NY: Oxford University Press.
- Schlosberg, D. (2012). “Justice, ecological integrity, and climate change. In J. Dryzek, R. B. Norgaard, & D. Schlosberg (Eds.)”. pp. 157–170 . *The Oxford handbook of climate change and society* . Oxford, England: Oxford University Press.
- Smith-Carvos, E. M. (2008). “Environmental justice for low-income neighborhoods”. pp. 841 . *CAHSS Faculty Presentations, Proceedings, Lectures, and Symposia*.
- Swyngedouw, E. (2007). “Impossible ‘sustainability’ and the postpolitical condition”. pp. 13–40 . In R. Krueger & D. Gibbs (Eds.), *The sustainable development paradox: Urban political economy in the United States and Europe* . Guilford Press.

Thai PBS. (2556). “มติชาวบ้านอ.บางระกำ จ.พิษณุโลก ไม่รับขยะจากอปท. หลัง
เผชิญกลิ่นเหม็นนานเกือบ 20 ปี”. สืบค้นเมื่อ ตุลาคม 5, 2567, จาก
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/195244>.

Thai PBS. (2567). “ขยะล้นเมือง คนไทยสร้างขยะเฉลี่ย 7.3 หมื่นตัน/วัน ”. สืบค้น
เมื่อ ตุลาคม 22, 2567, จาก
<https://www.thaipbs.or.th/news/content/340722>.

Wilson, S. M. (2009). “An ecological framework to study and address
environmental justice and community health issues”. *Environmental
Justice* 2(1),15–24.